VERANDEREND FAUNABEELD IN HET OOSTELIJK DEEL VAN DE MIDDELLANDSE ZEE

door Henk K. Mienis

Het oostelijk deel van de Middellandse Zee is malacologisch gezien altijd min of meer een stiefkind geweest. De malacologische werken, die aan dit gebied gewijd zijn, kunnen bijna op de vingers van beide handen geteld worden. Aan de hand van de bestaande literatuur zou men dan ook de indruk kunnen krijgen dat de fauna daar veel armer is in vergelijking met die van het westelijk deel der Middellandse Zee. Hoewel dit inderdaad het geval schijnt te zijn, hebben recente onderzoekingen vastgesteld dat een groot aantal typisch westelijke soorten ook in de wateren van de Levant voorkomen: Cirsotrema pumicea (Brocchi), Pseudosimnia carnea (Poiret) en Cymatium parthenopaeum (von Salis), om slechts een drietal als voorbeeld te noemen. Het zal echter nog wel enige jaren duren voordat we werkelijk een idee hebben waaruit de autochtone mariene fauna van het oostelijk Middellandse Zeegebied bestaat. Hoewel daardoor ons huidige faunabeeld sterk zal veranderen,

zal de fauna op zich zelf niet veel veranderd zijn, immers, deze verandering wordt geheel veroorzaakt door een opheffing van een huidig gebrek aan informatie.

Dat er echter met de fauna zelf toch ook iets aan de hand is, blijkt uit het feit dat geregeld "vreemd" materiaal tussen de normale Middellandse Zee mollusken aangetroffen wordt. Bij nader onderzoek blijken het soorten te zijn afkomstig uit het gebied van de Rode Zee.

Reeds direct nadat het Suez-kanaal in 1869 gereed kwam, verschenen de eerste meldingen van de vestiging van Rode Zee-mollusken in het kanaal. Enkele jaren later gevolgd door de eerste vondsten van dergelijke soorten in de Middellandse Zee. Tot deze eerste immigranten behoorden: Pteria vulgaris (Schuhmacher), Brachidontes variabilis (Krauss) en Pirenella cailliaudi (Poitiez en Michaud).

Hoewel op dit ogenblik reeds zo'n veertig- tot vijftigtal Indo-Pacifische soorten in de Middellandse Zee zijn aangetroffen, is het zeer de vraag of we hier steeds met werkelijke immigranten te doen hebben. Een vondst van een afgerold exemplaar van Cypraea moneta (Linnaeus) op het strand van Acco, Israël, houdt niet in dat deze soort voor de kust van Israël levend voorkomt. Een nog beter voorbeeld van een incidentele vondst, die niets met immigratie te maken heeft, vormt een dood exemplaar van Hippopus hippopus (Linnaeus) dat eveneens op de Middellandse Zee-kust van Israël werd aangetroffen. Dit exemplaar is op de een of andere manier daar terecht gekomen, op dezelfde wijze waarop soms uitheemse mollusken op de Nederlandse kust worden gevonden. Immers de dichtstbijzijnde localiteit waar Hippopus hippopus levend voorkomt, is de oostkust van India. In het westelijk deel der Indische Oceaan komt zij niet voor.

Zelfs wanneer men levende exemplaren van een Indo-Pacifische soort in de Middellandse Zee aantreft, moet men nog heel voorzichtig met het trekken van conclusies zijn. Deze exemplaren kunnen daar namelijk door invloed van de mens b.v. aan de romp van een boot, terecht gekomen zijn. Waarschijnlijk kunnen zij zich nog een tijdlang kwijnend handhaven, in het meest gunstige geval zelfs tot voortplanting komen, maar dan toch is het de vraag of in de loop der tijd deze soort zich daar aan zijn nieuwe milieu zal kunnen aanpassen.

In Israël worden echter reeds jarenlang een groot aantal Indo-Pacifische soorten zowel dood als levend langs de Middellandse Zee-kust aangetroffen. In enkele gevallen domineren zij zelfs reeds de oorspronkelijk voorkomende soorten. Een uitvoerige studie betreffende de immigratie van Rode Zee-mollusken in de Middellandse Zee-fauna staat op het punt afgesloten te worden. Zonder al te veel op het werk van Barash en Danin (Universiteit van Tel Aviv) vooruit te lopen, volstaan we met het geven van een lijstje van Gastropoden, waarvan aangenomen mag worden, dat zij zich voor goed in de Middellandse Zee gevestigd hebben. Waarschijnlijk is dit overzicht niet compleet, het bevat echter de soorten, die door een ieder op het strand van de Middellandse Zee-kust van Israël aangetroffen kunnen worden.

Diodora rueppelli (Sowerby)

Zij wordt zowel dood als levend regelmatig langs de gehele kust aangetroffen.

Isanda (Minolia) cf. holdsworthana (G. en H. Nevill)

Een recente immigrant, waarvan soms lege huisjes in het gruis gevonden worden. Levende exemplaren zijn bekend van dreggingen voor de kust.

Rissoina bertholleti Issel

Deze soort is in elk gruismonster door een groot aantal exemplaren vertegenwoordigd. Zij wordt veel groter dan de autochtone Rissoina bruguieri (Payraudeau)

Alvania orbignyi (Audouin)

Lege huisjes zo nu en dan in het gruis.

Pirenella cailliaudi (Poitiez & Michaud)

Levende en dode exemplaren worden in zeer grote aantallen gevonden, vooral in de Lagune van Bardawil, in het noorden van de Sinai woestijn.

Cerithium (Thericium) scabridum Philippi

Een van de oudste immigranten en tevens een van de meest algemeen voorkomende soorten langs de Middellandse Zee-kust van Israël. Zij wordt in veel grotere aantallen gevonden dan de autochtone "Cerithium's": Gourmya vulgata (Bruguière) en G. rupestris (Risso).

Ochetoclava kochi (Philippi)

In de laatste jaren wordt deze soort in zeer grote aantallen, soms vele duizenden tegelijk, gedregd in de Baai van Haifa.

Thais carinifera (Lamarck)

Levende exemplaren op rotsachtige plaatsen in het noorden van Israël. Zij is echter minder algemeen dan de autochtone Thais haemastoma (Linnaeus)

Aspella anceps (Lamarck)

Dode, dikwijls sterk verweerde, exemplaren regelmatig in het gruis. Vreemd genoeg werd deze soort nog niet van de Rode Zee gerapporteerd.

Anachis (Zafra) savignyi (Moazzo)

In de laatste tijd worden dode exemplaren regelmatig in gruis aangetroffen, echter tot op heden alleen in het noorden van Israël. Zij werd waarschijnlijk door haar geringe afmetingen: 3-4 mm, dikwijls over het hoofd gezien.

Notarchus indicus Schweigger

Levende exemplaren van deze naaktslak werden in de haven van Ashdod gevangen.

Bursatella leachi savigniana de Blainville

Deze naaktslak is hier en daar zeer algemeen levend aan te treffen.

Siphonaria laciniosa (Linnaeus) forma savignyi (Krauss)

Plaatselijk levend op rotsen, hoog in het litoraal.

Uit deze lijst blijkt, dat op zijn minst een 13-tal gastropoden van Indo-Pacifische oorsprong beschouwd kunnen worden als permanente bewoners van het oostelijk deel van de Middellandse Zee.

-Hoewel-

Hoewel dit aantal slechts 3% uit maakt van het totale aantal gastropoden dat daar leeft, is hun invloed op de oorspronkelijke fauna veel groter. Geen enkel gruismonster kan genomen worden of er zitten tientallen exemplaren in van Rode Zee-immigranten. Cerithium scabridum komt op het ogenblik in zulke grote aantallen voor, dat zij veel algemener gevonden wordt dan de autochtone "Cerithium's" te samen. Rissoina bertholleti wordt ook reeds op een fifty-fifty basis gevonden met Rissoina bruguieri. Bij de tweekleppigen worden meer losse kleppen van Brachidontes variabilis gevonden dan van autochtone Mytilus- en Modiolussoorten, te samen. Reeds nu kunnen we van een veranderd faunabeeld spreken terwijl we nog af moeten wachten hoe de fauna zich nog verder zal gaan wijzigen. Zullen autochtone soorten door de immigranten naar het tweede plan verdreven worden? Of zullen zelfs enkele soorten door competitie geheel verdwijnen? Vragen waarop nu nog geen antwoord valt te geven. Het is echter wel duidelijk dat dit veranderend faunabeeld niet tot het oostelijk deel van de Middellandse Zee beperkt blijft. Pteria vulgaris is reeds bijna uit de hele Middellandse Zee bekend. Bursatella leachi savigniana werd reeds op Malta aangetroffen. Het zal dan ook niet zolang meer duren tot men in de gehele Middellandse Zee de invloed van het doorsteken van de landengte van Suez zal gaan bemerken.

Adres van de schrijver:
Hebrew University of Jerusalem
Department of Zoology,
Section Mollusca,
Jerusalem, Israel.